

РОСІЙСЬКА АГРЕСІЯ ЯК РУШІЙНИЙ ФАКТОР ВПЛИВУ НА ДІЯЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАЦІ ТА ТРАНСФОРМАЦІЮ МІЖНАРОДНОГО ТРУДОВОГО ПРАВА

УДК 349.3

DOI <https://doi.org/10.32782/ehrlichsjournal-2022-6.06>

АЛЬОНА БУРКА

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри приватного права

Чернівецького національного університету

імені Юрія Федьковича, Україна

a.burka@chnu.edu.ua

Анотація. Воєнні дії завжди мають наслідком не лише зруйновані будівлі, а й зруйновані людські життя. Розпочаті Російською Федерацією воєнні дії проти України вже принесли тисячі смертей, колосальний спад економіки, безробіття, що зростає у шаленій геометричній прогресії, мільйону трудову міграцію, перетворили окремі населені пункти на руїни, але водночас, як би це парадоксально не звучало, російська агресія стала поштовхом до трансформацій в суспільстві, економіці, політиці та, безперечно, рушійною силою розробки нових правових актів, правових гарантій, як в національній, так і у міжнародній площинах.

Нині світова спільнота загалом та окремі її як національні так і міжнародні «союзи» зокрема, під впливом подій, епіцентром яких є Україна, вже розпочали перший етап змін існуючої міжнародної та національних правових систем – етап усвідомлення, оцінки/переоцінки цінностей демократичного суспільства і поступово переходять від риторики до конкретних дій.

У статті проаналізовано окремі напрямки діяльності Міжнародної організації праці як провідного суб'єкта міжнародного трудового права та фактори, що сприяють майбутній трансформації системи міжнародного трудового права, під впливом російської агресії та під куток зору соціального праворозуміння.

У статті наголошено на тому, що війна витісняє працівників і роботодавців, руйнує робочі місця та критично важливу інфраструктуру. Знищення робочих місць і підприємств, а також переміщення працівників вже мають руйнівні та незліченні наслідки для ринку праці в Україні та в усьому світі – і наслідки будуть довготривалими, тому в цій ситуації великий тягар роботи покладається саме на Міжнародну організацію праці. Автором акцентовано увагу, що нині Міжнародна організація праці не тільки має бути згуртована словесно, а й активно включатися у процес моніторингу, контролю, створення нових стандартів трудового права та трансформації міжнародного трудового права в цілому, виходячи із проблем, потреб, інтересів працюючого населення, адже тих кроків, які були зроблені недостатньо.

Ключові слова: російська агресія; Міжнародна організація праці; трудова міграція; безробіття; трудове право; міжнародне трудове право; трансформація.

RUSSIAN AGGRESSION AS A DRIVING FACTOR INFLUENCING THE ACTIVITIES OF THE INTERNATIONAL LABOR ORGANIZATION AND THE TRANSFORMATION OF INTERNATIONAL LABOR LAW

UDC 349.3

DOI <https://doi.org/10.32782/ehrlichsjournal-2022-6.06>

ALONA BURKA

PhD, Associate Professor of the Department of Private Law

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Ukraine

a.burka@chnu.edu.ua

Abstract. Today, Ukrainian society and the world community in general have begun a new stage – the stage of reassessment of universal values and transformation. The impetus for this was Russia's military action

against Ukraine. The changes that await us will not pass any sphere, neither legal, nor economic, nor political, nor cultural, and the basis of these changes have already formed / will be the prevailing ideas and sentiments in society. It is clear that most changes should be expected in Ukraine, but other countries and international organizations will not pass them by, or rather, have not passed.

Despite the full scale of research conducted in such areas as: certain aspects of the International Labor Organization, including issues of international standards developed by it, analysis of a number of its conventions; sociological concept of law, the concept of "living law", today, as a result of the Russian-Ukrainian war, one of the terrible consequences of which is unemployment, millions of labor migration and the need to develop and implement additional guarantees to protect workers, there is a need to study the International Labor Organization subject of international labor law; analyze the factors contributing to the future transformation of the system of international labor law.

Today, it is important that the International Labor Organization use its support to work with international financial institutions and governments to promote productive employment. However, analyzing the activities of the organization since February 24, 2022, we can say that after more than two months of war, we would like to see it more active in solving global problems in the field of labor migration and against the background of "undermining" the world labor market. As the International Labor Organization condemns Russian aggression, suspends technical cooperation with Russia, and information policy is just the basics, the smallest minimum that could be.

Today, the International Labor Organization must not only be verbally united, but also actively involved in the process of monitoring, control, creating new standards of labor law and the transformation of international labor law in general, based on the problems, needs and interests of the working population.

Key words: Russian aggression; International Labor Organization; labor migration; unemployment; labor law; international labor law; transformation.

«Право – це власне не застигла догма, а жива сила [1, с. 179], «центр ваги розвитку права в наш час, як і раніше, є не в законодавстві, не в юриспруденції чи судочинстві, а в самому суспільстві» [2, с. 148], незважаючи на те, що ці положення були сформульовані Євгеном Ерліхом вже понад сто років назад, вони не втрачають своєї актуальності, а особливо в умовах українського та світового сьогодення.

Після 24 лютого 2022 р. уся вітчизняна правова система, система міжнародного права були підірвані розпочатими воєнними діями Російської Федерації проти України. Ця ситуація якнайкраще показала, що в 2022 році є, як мінімум, одна країна, для якої права не існує апіорі, в тому числі й міжнародного. Військова агресія проти України перевернула буквально «з ніг на голову» усю існуючу на міжнародному рівні систему стримувань воєнних конфліктів та змінила формулу європейської безпеки, бо, як виявилось, одних лише засуджень, критики, осуду недостатньо. Міжнародна спільнота в особі впливових політиків, урядів країн, організацій в черговий раз дійшла до висновку, правда занадто пізно, що агресивні дії чи навіть найменший їх прояв повинні отримувати гідну відповідь ще на етапі їх зародження, оскільки в іншому випадку безвідповідальність породжує ще більшу агресію, яка у поєднанні з сучасним озброєнням може знищувати мільйони людей за лічені дні.

Паралельно із початком російської агресії було поставлено під сумнів і діяльність ряду міжнародних організацій, зокрема Організації Об'єднаних Націй (далі ООН). Нагадаємо, що ООН заснована в 1945 р. та налічує нині 193 країни світу, а основною метою її створення було «об'єднання націй задля врятування наступних поколінь від лиха війни, яка двічі за наше життя принесла людству невимовне горе» [3].

Проте, як показали реалії часу, задекларовані в Статуті ООН цілі та принципи виявилися лише простими словами, що не змогли спинити справжню агресію [4]. А перед самою організацією взагалі постало питання трансформації у зв'язку із розпочатими радикальними політико-економічними та соціальними процесами, що вже не мають точки відліку назад.

Наслідком воєнних дій є не лише зруйновані будівлі, а й зруйновані людські життя. Ескалація конфлікту змушує людей залишати свої домівки в пошуках безпеки, захисту та допомоги. Станом на 10 травня 2022 р. за офіційними даними ООН Україну залишили 5,981,358 мільйонів людей, ще 6,5 мільйонів змінили місце проживання в середині країни [5], 4,8 мільйонів робочих місць вже було втрачено за період війни, а за умови подальшої військової ескалації ця цифра зросте до 7 мільйонів [6].

Зрозуміло, що першочергове для таких людей – отримання послуг із критичного захисту та гуманітарної допомоги, але по спливу одного чи декількох тижнів постає й інше не менш важливе питання – працевлаштування. «Війна витісняє працівників і роботодавців, руйнує робочі місця та критично

важливу інфраструктуру. Знищення робочих місць і підприємств, а також переміщення працівників вже мають руйнівні та незліченні наслідки для ринку праці в Україні та в усьому світі – і наслідки будуть довготривалими» [7]. В цій ситуації великий тягар роботи покладається саме на Міжнародну організацію праці (далі МОП).

Варто зазначити, що окремі аспекти діяльності МОП, в тому числі і питання розроблених нею міжнародних стандартів, аналіз ряду її конвенцій були предметом дослідження цілої плеяди науковців, серед яких: Д. Величко, О. Жадан, І. Колосов, О. Середа, Д. Тішко, Г. Чанишева та інші.

Враховуючи те, що у статті здійснюється аналіз діяльності МОП та трансформації міжнародного трудового права через призму соціологічної концепції права, в тому числі і концепції «живого права» Євгена Ерліха, то теоретичним підґрунтям під час написання рукопису стали праці Н. Гураленко, В. Кириченка, В. Марчука, Л. Шапенко, В. Бігуна, Ю. Гоцуляк, О. Кобан, В. Костицького, І. Кравцов, А. Маник, Л. Наливайко тощо.

Метою статті є аналіз сутності та особливостей формування нової політики МОП, нових напрямків діяльності під впливом неспровокованої, жажливої російської агресії та аналіз пануючих суспільних настроїв, що ляжуть в основу трансформації міжнародного трудового права, під кутом зору соціологічного праворозуміння та концепції «живого права» Євгена Ерліха.

МОП розпочала свою діяльність у 1919 р. і станом на 2022 рік об'єднує уряди, роботодавців і працівників 187 держав – членів, встановлюючи трудові стандарти, розробляючи політику та програми, що сприяють гідній праці для всіх жінок і чоловіків. МОП є автономною міжнародною організацією, що співпрацює з ООН, а починаючи з 1946 р. набула статус спеціалізованої установи ООН. Україна є державою-членом МОП з 1954 р. (у складі колишнього СРСР), а з 1991 р. – як незалежна держава [8] та ратифікувала сімдесят одну Міжнародну трудову норму (Конвенцію) МОП, у тому числі вісім основоположних та чотири пріоритетні конвенції, а також п'ятдесят дев'ять технічних угод із ста семидесяти восьми [9].

На офіційному сайті МОП зазначено, що: «Організація відіграла роль на ключових історичних етапах – Велика депресія, деколонізація, створення Солідарності в Польщі, перемога над апартеїдом у Південній Африці...» [10]. Вважаємо, що сьогодні до чергових викликів та завдань, що стоять перед МОП варто додати подолання наслідків російської агресії у сфері трудової міграції, працевлаштування, забезпечення гідних умов праці.

Якщо виходити з того, що: «право – це соціальний конструктор, який залежить від соціокультурного контексту та інших соціальних явищ і процесів, поза якими воно не існує та зумовлене історією, культурою (цивілізацією), сприйняттям елітою і населенням [11, с. 56], а з позиції концепції «живого права» Євгена Ерліха – «право є внутрішнім розпорядком людських союзів – вільних об'єднань членів громадського суспільства, захищених державою [12, с. 204], і «для того, щоб зрозуміти джерела, розвиток та сутність права, необхідно передовсім вивчити порядок, який існує в союзах» [13, с. 38], «здійснити пізнання соціальної природи суспільства», то *можна зробити наступний висновок*: нині світова спільнота загалом та окремі її як національні так і міжнародні «союзи» зокрема, під впливом подій, епіцентром яких є Україна, вже розпочали перший етап змін існуючої міжнародної та національних правових систем – етап усвідомлення, оцінки/переоцінки цінностей демократичного суспільства і поступово переходять від красивої риторики до конкретних дій. Цей етап – один із найважливіших, якщо не базовий, адже без «нового погляду» на ситуацію під критичним кутом зору, без усвідомлення проблеми неможливо розпочати її вирішення, а у правовому полі це означає неможливість розробки нових норм права, які б повністю відповідали пануючим у світовій спільноті настроям, а головне, які потім (норми права) будуть сприйматися та беззастережно виконуватися тим же суспільством.

Аналогічної точки зору дотримуються провідні політики світу, науковці, які сходяться на думці, що нині світова спільнота є свідком та водночас творцем нового устрою та міжнародного права, оскільки існуючий міжнародний правопорядок не зміг своєчасно, а головне ефективно, за допомогою так званої «лояльної» або «м'якої дипломатії» змінити хід подій у кращу сторону, що в результаті призвело до міжнародного свавілля, якщо не до найбільшої катастрофи демократичного, правового світу із часів Другої світової війни.

Одним із таких «міжнародних союзів», що має внести свою частку у процес трансформації чинного міжнародного трудового права є МОП. Оскільки «розвиток міжнародного трудового права не

може відбуватися без урахування регіональних факторів» [14], то в основу майбутніх змін, насамперед, закладена проблема вимушених трудових мігрантів з України, їх працевлаштування, захисту трудових прав як на території України, так і за її межами, зокрема, у таких країнах як: Польща, Чехія, Словаччина, Румунія, Угорщина, Молдова тощо.

Сьогодні важливо, щоб МОП використовувала свою підтримку, співпрацюючи з міжнародними фінансовими установами та урядами для стимулювання продуктивної зайнятості [16]. Адже за сто років своєї діяльності (у 2019 році) МОП вдалося досягти надзвичайних результатів: 190 прийнятих конвенцій та протоколів, 206 рекомендацій, які хоч і не мають нормативної обов'язковості, але сприяють належному здійсненню міжнародно-правових зобов'язань, що містяться у конвенціях, та значний досвід у просуванні, сприянні дотриманню та загалом забезпеченні ефективності міжнародних трудових стандартів [15].

Генеральний директор МОП – Гай Райдер також зазначив, що: «обов'язок МОП – бути солідарним з урядом, працівниками та роботодавцями України та приєднатися до решти системи Організації Об'єднаних Націй у наданні їм усієї можливої допомоги. До нашої огиди та обурення ми повинні додати рішучість діяти практично, щоб покінчити з цими жахіттями. Цілі, досягнуті шляхом агресії та порушення прав людини, не повинні мати перевагу. Наша відповідальність полягає у виконанні взятих зобов'язань перед українським народом» [17].

Першим вагомим кроком, що підтверджує позицію МОП, було прийняття 22 березня 2022 р. резолюції «Агресія Російської Федерації проти України у контексті повноважень Міжнародної організації праці (МОП)» [18].

У резолюції з 27 параграфів, висунутою 47 державами-членами, виражається серйозне занепокоєння повідомленнями про жертви серед цивільного населення та напади на цивільні об'єкти, а також серйозний вплив на працівників і роботодавців, які ризикують своїм життям, щоб продовжувати працювати.

Висловлюючи «непохитну підтримку» тристороннім виборцям в Україні – робітникам, роботодавцям та її демократично обраному уряду – резолюція закликає Російську Федерацію «негайно та беззастережно припинити свою агресію, вивести свої війська з України, припинити страждання, які вона завдає». Також, резолюція передбачає призупинення технічного співробітництва з Російською Федерацією, за винятком гуманітарної допомоги [19].

Посол Великобританії, Саймон Менлі, так прокоментував прийняття резолюції: «в чергове вирішальний голос у Женеві проти агресії Путіна. Ізоляція посилюється. Настав час покласти край цій варварській агресії, яка суперечить усім цінностям МОП» [20].

Ще одним напрямком діяльності стала співпраця МОП з урядом України в інформаційному полі. Так, наприкінці березня 2022 р. уряд України звернувся до МОП із проханням розробити прагматичний план запобігання експлуатації та торгівлі людьми, які пересуваються. Оскільки під час пошуку роботи, особливо за кордоном, без знання мови, під впливом стресу, у переселенців може виникнути спокуса погодитися на роботу без контракту, або вони можуть стати жертвами примусової чи дитячої праці, чи сексуального насильства/рабства, у крайніх випадках, так як лівова частина зовнішніх трудових мігрантів – це жінки з дітьми.

У цій надзвичайній ситуації МОП спільно з профспілками залізничників та Українською залізницею, насамперед, розробили ключові повідомлення, які попереджають пасажирів про ризики торгівлі людьми та примусової праці. У повідомленнях пояснюється неминуха небезпека та вказано телефони гарячої лінії як в Україні, так і в країнах Європейського Союзу, якщо їм знадобиться допомога [21].

Окрім цього, дещо пізніше глави МОП і Міжнародної морської організації (далі ІМО), закликали до невідкладних дій для захисту моряків і суден, які застрягли в українських портах та прилеглих водах після російської агресії проти України.

Генеральний директор МОП – Гай Райдер і Генеральний секретар ІМО – Кітак Лім, окреслили тяжке становище моряків на понад 100 торговельних суднах, які не можуть вийти з портів України та прилеглих акваторій. За даними ІМО, близько 1000 моряків опинилися в пастці, в тому числі в блокаді Маріуполя і на суднах в Азовському морі. А тому, міжнародні агенції просять «вжити термінових заходів» для надання допомоги у перезабезпеченні суден, які мають відношення до життєво важливих припасів, необхідних морякам на борту [22].

У квітні 2022 р. у Всесвітній день безпеки та здоров'я на роботі МОП також висловила солідарність з українським народом. Цього разу основна увага була прикута до соціального діалогу задля покращення безпеки та здоров'я на роботі. У МОП підкреслили, що наявність надійної системи охорони праці, яка включає конструктивну участь урядів, роботодавців, працівників, суб'єктів охорони здоров'я та всіх відповідних сторін на національному рівні та рівні підприємств, має вирішальне значення для захисту умов праці та забезпечення безпеки і здоров'я працівників. Хоча, на наш погляд, лозунг «Ми маємо продовжити рух у напрямку розбудови миру, безпеки та здоров'я на роботі на всіх рівнях» [23], звучить для України, як мінімум, парадоксально, з наступних причин:

по-перше, чи можна розбудовувати мир, за умови, коли його не вдалося досягти?;

по-друге, чи можна говорити про безпеку для життя і здоров'я працівників, в умовах, коли щодня в Україні руйнуються внаслідок попадання ракет, бомб, снарядів об'єкти критичної інфраструктури.

Станом на сьогодні в Україні «нові гарантії», що в майбутньому, можливо, стануть «історичними рішеннями» та призведуть до важливих змін, можна прописати лише на папері, проте аж ніяк не втілити на практиці під обстрілами. Але, однозначно, соціальний діалог, спрямований на покращення безпеки та здоров'я на роботі після припинення воєнних дій повинен мати пріоритетне значення.

Не менш глобальною проблемою в Україні є обмеження трудових прав працівників в умовах воєнного стану. З початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну частина підприємств змушена була припинити свою діяльність, інші – скоротити обсяги виробництва. Не дивно, що за таких обставин, роботодавці насамперед думають про своє фінансове виживання, а ніяк не про трудові права працівників.

Питання можливого відступу від юридичних зобов'язань під час військових дій «запрограмовано» в системі міжнародного регулювання праці, зокрема в ст. 14 Конвенції про обмеження робочого часу на промислових підприємствах до 8 годин на день і 48 годин на тиждень № 1 (1919 р.); ст. 9 Конвенції про регулювання робочого часу в торгівлі та в установах № 30 (1930 р.); ст. 4 (2) Конвенції про обмеження нічної роботи дітей і підлітків на непромислових роботах № 79 (1950 р.). Подібні положення включають і Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (ст. 4), Європейська соціальна хартія (стаття F, частина V) та Угода про асоціацію з ЄС (ст. 472) [24].

З однієї сторони зрозуміло чим зумовлені такі обмеження, проте з іншої – постає питання їх тривалості та червоних ліній, за які виходи заборонено? В довгостроковій перспективі суспільству все ж таки вигідно підтримувати на гідному рівні умови праці, оскільки воєнний стан не тотожний поняттю «свавілля» чи «диктатура роботодавця».

Виходячи з цього, вважаємо, що МОП, як всесвітній організації, яка відповідає за розроблення міжнародних стандартів у сфері праці і здійснює нагляд за їх дотриманням, необхідно посилити нагляд за дотриманням трудових прав працівників в Україні, не лише під час воєнного стану, але й у період післявоєнного відновлення.

До 24 лютого 2022 р. Україна і весь світ були іншими. Безпідставно розпочаті із порушенням усіх можливих норм міжнародного права воєнні дії РФ проти України продемонстрували наступне:

по-перше, війна не може стосуватися лише однієї країни;

по-друге, світова спільнота на прикладі України по впливу майже восьми десятиліть знову переконалась, що мир, свобода, життя та інші визнанні загальнолюдські цінності, які задекларовані у конституціях країн, мають дуже високу ціну, вимірюється як мільярдами грошових коштів, так і тисячами людських життів;

по-третє, війна – це удар по економіці країн, що беруть у ній безпосередню та опосередковану участь; це загострення політичних дискусій на фоні лояльності чи засудження дій крани-агресора; це порушення усіх роками напрацьованих логістичних маршрутів; це мільйони біженців/переселенців лише з однієї країни, що потребують допомоги; це масове безробіття, трудова міграція, порушення чи обмеження трудових прав.

по-четверте, війна – це завжди і переломний момент. Момент, коли ми ставимо запитання: що буде далі? який шлях нам обрати? Якщо кожна людина відповідь на ці питання шукає самостійно, то в країні, міжнародній організації, світовій спільноті загалом рішення приймається колективною більшістю.

Абсолютній більшості країн, міжнародних організацій очевидно, що так як було «до» більше не буде. Трансформації торкнуться як правової системи, економіки, політики, так і діяльності міжнародних

організацій. Очевидно, що зміни такого масштабу не можуть відбутися за декілька днів чи місяців, вони можуть затягнутися на роки. Але, однозначно, що ці зміни будуть, адже цього вимагає світова спільнота.

Якщо говорити про МОП як одну із найбільших міжнародних організацій, то війна РФ проти України вже внесла окремі корективи щодо напрямків її діяльності. Засудження російської агресії зі сторони МОП, призупинення технічного співробітництва з Росією, інформаційна політика – це найменший мінімум, за яким послугують більш рішучі кроки.

Винні в агресії усвідомлювали, що серед перших жертв війни будуть працівники. Руйнування робочих місць, підприємств буде масовим і тривалим. Робочі місця, зруйновані підприємства за день не відновити, та й війна – найгірша умова для встановлення високих стандартів трудових прав. Економічна криза, порушення принципу соціальної справедливості, погіршення умов соціального діалогу – ці фактори негативно впливають на правовий статус працівників. Тривалі воєнні дії на території України змусять біженців залишатися за кордоном довше, створюючи подальший тиск на ринок праці та системи соціального захисту в сусідніх країнах. Останні події можуть призвести до зростання рівня світового безробіття. З метою запобігання цього, МОП має бути згуртована, активно включатися у процес моніторингу, контролю, створення нових стандартів трудового права та трансформації міжнародного трудового права в цілому, виходячи із потреб, інтересів працівників. Нині кожна країна, що приймає тисячі українських громадян змушена вносити корективи в існуючу систему ринку праці, зокрема вирішувати питання щодо створення нових робочих місць, механізмів захисту трудових прав, розв'язання можливих конфліктів, суперечок, незадоволення.

REFERENCES

1. Erlikh Ye. Vilne pravoznakhodzhennia ta vilne pravoznavstvo. *Problemy filosofii prava*. 2005. Т. III. № 1–2. S. 168–184.
2. Marchuk V.P. Evhenyi Erlykh – osnovopolozhnyk sotsyolohyy prava. *Problemy filosofii prava*. 2005. № 1–2. Т. III. S. 147–151.
3. About Us. *United Nations*. Official site. URL: <https://www.un.org/en/about-us>.
4. United Nations Charter (full text). *United Nations*. Official site. URL: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>.
5. Operational data portal Ukraine refugee situation. Refugees fleeing Ukraine (since 24 February 2022). *United Nations*. URL: <https://data2.unhcr.org/en/situations/ukraine>.
6. The impact of the Ukraine crisis on the world of work: Initial assessments. ILO Brief. *The International Labour Organization*. Official site. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@europe/@ro-geneva/documents/briefingnote/wcms_844295.pdf.
7. U.S. National Statement on GB344 Resolution Entitled “Russian Federation’s Aggression Against Ukraine from the Perspective of the Mandate of the International Labour Organization”. URL: <https://geneva.usmission.gov/2022/03/22/ambassador-sheba-crocker-statement-to-the-ilo/>.
8. About the ILO in Ukraine. *The International Labour Organization*. Official site. URL: <https://www.ilo.org/budapest/countries-covered/ukraine/lang--en/index.htm>.
9. Ratifications for Ukraine. *The International Labour Organization*. Official site. URL: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:11200:0::NO::P11200_COUNTRY_ID:102867.
10. History of the ILO. *The International Labour Organization*. Official site. URL: <https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/history/lang--en/index.htm>.
11. Huralenko N. A. Suddivske pravopiznannia: prakseolohichni vymir : monohrafiia. Chernivtsi : Tekhnodruk, 2013. 352 s.
12. Podkovenko T.O., Fihun N.I. Kontsepsiia “Zhyvoho prava” Yevhena Yerlikha. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. № 1. 2019. S. 203–207.
13. Marchuk V.P. Sotsiolohichni teorii prava v Nimechchyni: istoriia i suchasnist. Chernivtsi : ChDU, 1998. 140 s.
14. Shapenko L.O., Kyrychenko V.V. Kontsepsiia “zhyvoho prava” Ye. Erlikha u vymiri suchasnoho pravorozuminnia. *Derzhava ta rehiony. Seriia: Pravo*. 2019. № 1 (63). S. 125–130.
15. Loboda K.S. Vplyv konventsii ta rekomendatsii Mizhnarodnoi orhanizatsii pratsi na pravove rehuliuвання sotsialnykh vidnosyn u Yevrosoiuzi. *Ukrainske pravo*. URL: https://ukrainepravo.com/international_law/european_union_law/vplyv-konventsii-ta-rekomendatsii-mizhnarodnoyi-organizatsiyi-pratsi-na-pravove-regulyuvannya-sotsial/.
16. How does the UN support Ukrainian refugees in Moldova? Interview with Simon Springett, UN Resident Coordinator. *The International Labour Organization*. Official site. URL: https://www.ilo.org/budapest/whats-new/WCMS_842913/lang--en/index.htm.

17. ILO Director-General condemns the aggression of the Russian Federation against Ukraine. *The International Labour Organization*. Official site. URL: https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_838518/lang--en/index.htm.
18. ILO Governing Body adopts resolution on Russian Federation's aggression against Ukraine. *The International Labour Organization*. Official site. URL: https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_840263/lang--en/index.htm.
19. Resolution concerning the Russian Federation's aggression against Ukraine from the perspective of the mandate of the International Labour Organization. *The International Labour Organization*. Official site. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---relconf/documents/meetingdocument/wcms_839998.pdf.
20. UN's labour agency suspends cooperation with Russia. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2022/3/23/uns-labour-agency-suspends-cooperation-with-russia>.
21. Prevention through information: ILO campaign on Ukrainian railways to prevent labour exploitation among refugees. *The International Labour Organization*. Official site. URL: https://www.ilo.org/budapest/whats-new/WCMS_842255/lang--en/index.htm.
22. ILO and IMO call for urgent action on seafarers stranded in Ukraine following Russian aggression. *The International Labour Organization*. Official site. URL: https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_841806/lang--en/index.htm.
23. U Vsesvitnii den bezpeky ta zdorovia na roboti Proiekt MOP vyslovliuie solidarist z ukrainskym narodom u tsei skrutnyi chas. *Holovne upravlinnia Derzhpratsi v Kyivskii oblasti*. URL: <http://kiev.dsp.gov.ua/novyny/u-vsesvitnii-den-bezpeky-ta-zdorov-ia-na-roboti-2022-proiekt-mop-vyslovliuie-solidarist-z-ukrainskym-narodom-u-tsei-skrutnyi-chas/>.
24. Dudin V. The war on workers? What is wrong with labor regulations under martial law. *The 'Commons' journal*. URL: <https://commons.com.ua/en/sho-ne-tak-iz-regulyuvannyam-praci-pid-chas-voyennogo-stanu/>.
25. Pro orhanizatsiiu trudovykh vidnosyn u voienному stani : Zakon Ukrainy vid 15 bereznia 2022 r. № 2136-IX. Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>.
26. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo optymizatsii trudovykh vidnosyn: zakonoproiekt № 7251 vid 05 kvitnia 2022 r. *Verkhovna Rada Ukrainy*. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39366>.

ВИКОРИСТАНІ МАТЕРІАЛИ

1. Ерліх Є. Вільне правознаходження та вільне правознавство. *Проблеми філософії права*. 2005. Т. III. № 1–2. С. 168–184.
2. Марчук В. П. Евгений Эрлих – основоположник социологии права. *Проблеми філософії права*. 2005. № 1–2. Т. III. С. 147–151.
3. About Us. *United Nations*. Official site. URL: <https://www.un.org/en/about-us>.
4. United Nations Charter (full text). *United Nations*. Official site. URL: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>.
5. Operational data portal Ukraine refugee situation. Refugees fleeing Ukraine (since 24 February 2022). *United Nations*. URL: <https://data2.unhcr.org/en/situations/ukraine>.
6. The impact of the Ukraine crisis on the world of work: Initial assessments. ILO Brief. *The International Labour Organization*. Official site. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@europe/@ro-geneva/documents/briefingnote/wcms_844295.pdf.
7. U.S. National Statement on GB344 Resolution Entitled “Russian Federation’s Aggression Against Ukraine from the Perspective of the Mandate of the International Labour Organization”. URL: <https://geneva.usmission.gov/2022/03/22/ambassador-sheba-crocker-statement-to-the-ilo/>.
8. About the ILO in Ukraine. *The International Labour Organization*. Official site. URL: <https://www.ilo.org/budapest/countries-covered/ukraine/lang--en/index.htm>.
9. Ratifications for Ukraine. *The International Labour Organization*. Official site. URL: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:11200:0::NO::P11200_COUNTRY_ID:102867.
10. History of the ILO. *The International Labour Organization*. Official site. URL: <https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/history/lang--en/index.htm>.
11. Гураленко Н. А. Суддівське правопізнання: праксеологічний вимір : монографія. Чернівці : Технодрук, 2013. 352 с.
12. Подковенко Т. О., Фігун Н. І. Концепція «Живого права» Євгена Єрліха. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 1. С. 203–207.
13. Марчук В. П. Соціологічні теорії права в Німеччині: історія і сучасність. Чернівці : ЧДУ, 1998. 140 с.
14. Шапенко Л. О., Кириченко В. В. Концепція «живого права» Є. Ерліха у вимірі сучасного праворозуміння. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2019. № 1 (63). С. 125–130.
15. Лобода К. С. Вплив конвенцій та рекомендацій Міжнародної організації праці на правове регулювання соціальних відносин у Євросоюзі. *Українське право*. URL: https://ukrainepраво.com/international_law/european_union_law/vplyv-konventsiiy-ta-rekomendatsiy-mizhnarodnoyi-organizatsiyi-pratsi-na-pravove-regulyuvannya-sotsial/.

16. How does the UN support Ukrainian refugees in Moldova? Interview with Simon Springett, UN Resident Coordinator. *The International Labour Organization*. Official site. URL: https://www.ilo.org/budapest/whats-new/WCMS_842913/lang--en/index.htm.

17. ILO Director-General condemns the aggression of the Russian Federation against Ukraine. *The International Labour Organization*. Official site. URL: https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_838518/lang--en/index.htm.

18. ILO Governing Body adopts resolution on Russian Federation's aggression against Ukraine. *The International Labour Organization*. Official site. URL: https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_840263/lang--en/index.htm.

19. Resolution concerning the Russian Federation's aggression against Ukraine from the perspective of the mandate of the International Labour Organization. *The International Labour Organization*. Official site. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---relconf/documents/meetingdocument/wcms_839998.pdf.

20. UN's labour agency suspends cooperation with Russia. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2022/3/23/uns-labour-agency-suspends-cooperation-with-russia>.

21. Prevention through information: ILO campaign on Ukrainian railways to prevent labour exploitation among refugees. *The International Labour Organization*. Official site. URL: https://www.ilo.org/budapest/whats-new/WCMS_842255/lang--en/index.htm.

22. ILO and IMO call for urgent action on seafarers stranded in Ukraine following Russian aggression. *The International Labour Organization*. Official site. URL: https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_841806/lang--en/index.htm.

23. У Всесвітній день безпеки та здоров'я на роботі Проєкт МОП висловлює солідарність з українським народом у цей скрутний час. *Головне управління Держпраці в Київській області*. URL: <http://kiev.dsp.gov.ua/povyny/u-vsesvitnii-den-bezpeky-ta-zdorov-ia-na-roboti-2022-proiekt-mop-vyslovliuie-solidarnist-z-ukrainskym-narodom-u-tsei-skrutnyi-chas/>.

24. Dudin V. The war on workers? What is wrong with labor regulations under martial law. *The Commons journal*. URL: <https://commons.com.ua/en/sho-ne-tak-iz-regulyvannyam-praci-pid-chas-voyennogo-stanu/>.

25. Про організацію трудових відносин у воєнному стані : Закон України від 15 березня 2022 р. № 2136-IX. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>.

26. Про внесення змін до деяких законів України щодо оптимізації трудових відносин: законопроект № 7251 від 05 квітня 2022 р. *Верховна Рада України*. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39366>.